УДК 343.5(477)

О. В. Коробка, здобувач

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,
кафедра кримінального права, кримінального процесу і криміналістики,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65068, Україна

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ОКРЕМІ ФОРМИ ВИКРАДАННЯ

У статті розглядається проблема кримінальної відповідальності за викрадання, яке вчиняється шляхом форм вчинення таких діянь. Звертається увага на законодавчу модель такої відповідальності.

Ключові слова: злочини проти власності, родовий об'єкт, система злочинів, форми викрадання.

Власність і право на неї, забезпечення і захист цього права — це одне з ключових положень функціонування держави і суспільства. З юридичної точки зору, відносини власності — це наявність у відповідної фізичної або юридичної особи прав на конкретний об'єкт власності, що надає йому можливості здійснювати володіння цим об'єктом. Для забезпечення правових аспектів такого функціонування залучаються усі галузі права. Загальне визначення права власності дається в ч. 1 ст. 316 Цивільного кодексу України, де вказується, що це таке право юридичної або фізичної особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону відповідно до своєї волі, незалежно від волі інших осіб [1, 295]. Окрема, дуже важлива роль в охороні права власності належить кримінальному праву. Саме воно повинно, в першу чергу, охороняти відносини власності від злочинних посягань.

В діючому Кримінальному кодексі України (далі КК) відповідальність за злочини проти власності передбачена статтями 185–198, які знаходяться в VI розділі. Родовим об'єктом цих злочинів є відносини власності. Власність, як вважають фахівці, це відносини між людьми, які відображають певну форму привласнення матеріальних благ [2, 27].

Злочини проти власності систематизують на певні групи декількох рівней. Перша систематизація — це розподіл усіх злочинів, які є в цьому розділі, на корисливі та некорисливі. Другий рівень, коли корисливі злочини розподіляються на викрадання та корисливі злочини без ознак викрадання. В свою чергу, злочини, які входять в групу викрадань, теж підлягають певній класифікації. Однак до того, як ми перейдемо до більш детального аналізу окремих форм викрадення, спробуємо спочатку дослідити саме поняття викрадання, бо саме воно має такі загальні ознаки, які потім повинні бути присутніми у кожній конкретній формі. Можливо сказати, що взагалі поняття "викрадання" — це певний науково-практичний орієнтир, і через його розуміння можливо перейти до розуміння ознак конкретного суспільно небезпечного діяння. Таким чином, можливо сказати, що в українському кримінальному праві поняття викрадання — це, на нашу думку, корисний та необхідний інструмент пізнання кримінально-правової природи корисних посягань на власність.

Далі спробуємо дати характеристику цього поняття, використовуючи при цьому в певних випадках елементи складу злочину. В чинному кримінальному законодавстві поняття викрадання відсутнє. При конструюванні статей, що встановлюють кримінальну відповідальність за такі злочини проти власності, законодавець використовує це поняття тільки в статтях 185, 186, 188 КК, а в статтях 187 і 190 вже поняття заволодіння.

© О. В. Коробка, 2005

Однак більш детальнішу класифікацію можливо зробити ще і за іншими відзнаками. Одна з них дозволяє зробити це у відповідності до тих, умовно кажучи, зовнішніх ознак, які характеризують такі процеси, в зв'язку з чим виділяють так звані форми викрадання, до яких відносять: крадіжку, грабіж, розбій, шахрайство, привласнення, розтрату, заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовим становищем. Чотири з них "мають" окремі статті в VI розділі. А три форми: привласнення, розтрата та заволодіння шляхом зловживання службовим становищем об'єднані в одну статтю — 191 КК.

В юридичній літературі ці форми викрадання визначаються наступним чином. Привласнення — це незаконне безоплатне утримання майна, ввіреного винному, або майна, яке перебуває в його віданні на законній підставі. Розтрата — це незаконне безоплатне відчуження, використання, витрачення майна, яке було ввірено винуватому чи перебувало в його віданні (продаж, дарування тощо). Зловживання службовим становищем, як форма викрадення, означає, що особа використує свої повноваження і використовує свої організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції для незаконного обернення чужого майна в свою користь або користь інших осіб [3, 139–140].

Особливість цих форм розкрадання полягає в тому, що суб'єктами таких діянь виступають особи, які правомірно володіють цим майном, або особи, які у зв'язку зі своїм службовим станом мають право ним розпоряджатися. Саме тому, виходячи в першу чергу з додаткових ознак суб'єкта таких діянь, законодавець і об'єднав три різні форми викрадання в одній статті КК [4, 90].

Як у більшості кримінально-правових норм, у нормі, яка міститься у ст. 191 КК, відповідальність диференціюється за ступенем суспільної небезпечності шляхом розробки законодавцем декількох складів певного злочину. Взагалі в теорії кримінального права за ступенем суспільної небезпечності традиційно виділяють основний та кваліфіковані склади злочину. Під кваліфікованими розуміють склади злочину, які наділені ознаками, що посилюють відповідальність, тобто в них крім ознак основного складу містяться також ознаки, що характеризують підвищену суспільну небезпечність діяння порівняно з основним складом [5, 60]. Орієнтиром підвищеного ступеню діяння є санкції відповідних частин статті. За вчинення кваліфікованого складу злочину настає більш суворе покарання, ніж за вчинення основного; за вчинення особливо кваліфікованого — більш суворе, ніж за вчинення основного або кваліфікованого.

Стаття 191 КК складається із п'яти частин. Частина 1 передбачає кримінальну відповідальність за привласнення або розтрату чужого майна, ввіреного винному або яке знаходиться в його володінні. В ч. 2 — за привласнення, розтрату шляхом зловживання особою своїм службовим становищем. В ч. 3 — дії вказані в частинах 1 і 2, якщо вони вчиняються повторно або за попередньою змовою групою осіб. В ч. 4 — якщо такі дії завдають шкоду в великих розмірах. В ч. 5 — якщо такі дії завдають шкоду в особливо великих розмірах або вчинені організованою групою осіб.

Якщо відійти від законодавчої моделі конструювання цієї статті, то можливо вказані кваліфіковані ознаки розділити, умовно кажучи, на три групи: перша — вчинення таких діянь за попередньою змовою групою осіб або організованою групою; друга — у великих і особливо великих розмірах; третя — вчинення таких діянь повторно.

Необхідно сказати, що усі ці кваліфікуючі та особливо кваліфікуючи ознаки мають своє законодавче тлумачення. Ознаки, які нами віднесені до першої і третьої групи, мають тлумачення, які є в Загальній частині, ознаки другої групи — в примітки, яка є до ст. 185 цього розділу КК.

Так, в Розділі VI Загальної частини "Співучасть у злочині", в ст. 28 КК є законодавче визначення вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб (ч. 2) і організованої групою (ч. 3). Потрібно звернути увагу, що при законодавчо-

му визначені цих ознак законодавець оперує двома групами показників, одну з яких, вірогідно, можливо назвати кількісною (певна кількість учасників таких діянь) і якісною (психологічним відношенням особою до вчинення таких діянь). Повторність теж визначається законодавцем в Загальній частині, а саме в Розділі VII в окремій ст. 32, яка так і зветься "Повторність злочинів". У той же час поняття "великий" і "особо великий" розмір визначаються законодавцем, як вище вказувалось, в примітки до ст. 185 "Крадіжка".

Таке становище з визначенням кваліфікуючих та особо кваліфікуючих ознак є достатньо обґрунтованим. Можливо сказати, що ознаки, які відносяться до першої і другої груп, є досить постійними і мають достатню єдність відносно до злочинів, які входять в різні розділи Особливої частини.

У той же час ознаки, які визначають "великий" і "особливо великий" розмір шкоди, яка, може бути, заподіяна конкретним злочином, може коливатися як в залежності від загальної ситуації в економіці, так і в залежності від конкретного злочину або групи таких злочинів. Тому і законодавче тлумачення кваліфікуючих ознак до групи злочинів проти власності і дається в примітки до однієї зі статей цієї групи.

Підводячи підсумки, можливо виділити наступні загальні ознаки, які мають відношення як до більш загальних положень, так і до аналізованих форм викрадання. Так, 1) вилученими, оберненими можуть бути не будь які предмети, речі матеріального світу, а тільки чуже майно, яке має вартість та її грошовий вираз — ціну; 2) загальним способом впливу на майно є вилучення (обернення) його із володіння власника; 3) в залежності від зовнішніх ознак вчинення викрадання виділяють 7 форм викрадення; 4) обернення не тільки має протиправний характер, а й означає до цієї групи злочинів зменшення майнового фонду власника; 5) суспільно-небезпечний наслідок вчинення розкрадання завжди виражений у заподіянні реальної матеріальної шкоди, розмір якої визначає сумарна вартість чужого майна в грошовому еквіваленті; 6) діяння вчинюється із прямим умислом, з корисним мотивом та корисною метою.

Література

1. Комментарий к Гражданскому кодексу Украины. Том II/ Под ред. разработчиков проекта ГК А. Довгерта, Н. Кузнецовой, А. Подопригоры и др. — Х.: ООО "Одиссей", 2005. — 1040 с.

2. Лизогуб А. Н., Симоненко В. И. Экономическая теория (конспект лекций). М.: Приор-издат, 2004. — 128 с.

3. Стрельцов Є. Л. Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти. Передмова Джека Мегхена (США). Одеса: Астропринт, 2000. — 476 с.

4. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник для студ. вищ. навч. закл. освіти / М. І. Бажанов, В. Я. Тацій, В. В. Сташис, І. О. Зінченко та ін. / За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. К.: Юрінком Інтер; Х.: Право, 2001. — 496 с.

5. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под общ. ред. доктора юридических наук, Председателя Верховного Суда РФ В. М. Лебедева и доктора юридических наук, профессора Ю. И. Скуратова. — 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Издательство "НОРМА" (Издательская группа "НОРМА–ИНФРА·М"), 2002. — 960 с.

6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / Відп. ред. В. Ф. Бойко та інші. — К.: А. С. К., 2000. — 1120 с.

7. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. — 2-ге вид., переробл. та доповн. / Відп. ред. С. С. Яценко. — К.: А. С. К., 2002. — 968 с.

А. В. Коробка, соискатель

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова,
кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики,
Французький б-р, 24/26, Одеса, 65058, Украина

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ОТДЕЛЬНЫЕ ФОРМЫ ПОХИЩЕНИЯ

РЕЗЮМЕ

В статье, с учетом положений, определяющих общее понятие похищения, анализируются три формы совершения таких деяний: присвоение, растрата и похищение путем злоупотребления служебным положением

Ключевые слова: преступления против собственности, родовой объект, система преступлений, формы похищений.